

THE MORAL IN LAW

JIŘÍ TUZA - DANA ZAPLETALOVÁ

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita

Abstract in original language

Právo a morálka ovlivňují chování ve společnosti po celou dobu existence práva. Vlivem vývoje společnosti se tyto fenomény vyvíjí a je jim přisuzována větší či menší důležitost podle toho o jaké historické období se jedná. Přestože se právní a morální normy v mnohém liší, jsou základem udržení řádu v moderní společnosti. Po období právního pozitivizmu charakteristickém pro dvacáté století se morálka prostřednictvím přirozeně právních teorií do práva ve větší míře vrací.

Key words in original language

Morálka; Právo; Etika; Vývoj; Význam.

Abstract

Law and moral affect behavior in a society through existence of law. These phenomena are developing owing to evolution of society and the importance (greater or lesser) is attributed to them in conformity with the contextual epoch. Notwithstanding that legal and moral rules are different in many respects, there are the base of the preservation of the society frame. Moral is significantly getting back into law via jus naturae theories after the positivism era of Twentieth Century.

Key words

Moral; Law; Ethics; Evolution; Meaning.

Právo a morálka mají společné kořeny v obyčejích, které regulovaly chování ve společnosti. Jednotlivé normy se postupně oddělily a vytvořily samostatné normativní systémy, které mohou k projevům chování a společenským situacím přistupovat zcela rozdílně. Právo je na rozdíl od ostatních normativních systémů vytvářeno zásadně státní mocí, a to cílevědomě a s ohledem na politické cíle, kulturní tradice a uznávané hodnoty ve společnosti, na rozdíl od ostatních normativních systémů je všeobecně závazné, jejich dodržování je vynucováno i sankcionováno státní mocí. Právo v objektivním smyslu představuje souhrn obecných právních pravidel, z nichž pro určitý subjekt, splňuje-li podmínky jimi stanovené, vyplývají právní následky. Takovým následkem práva ve smyslu objektivním je pak právo ve smyslu subjektivním, nebo-li oprávnění přiznaná subjektu právem objektivním, případně akty aplikace práva. V právních vztazích pak oprávnění jednoho subjektu odpovídá povinnost subjektu druhého, případně všech ostatních.

Fenomény morálka a právo spolu velmi úzce souvisí a v každém právním systému je možno určité prvky morálky (obvykle prostřednictvím

přirozeného práva) nalézt. Na morálku v právu je možno nazírat z několika úhlů pohledu. Může to být pohled zákonodárce, který vytváří právo a v podstatě také rozhoduje o tom, do jaké míry bude právní norma korespondovat s morálkou, pohled nestranného pozorovatele, který hodnotí právu i morálku bez toho, aniž by se podílel na tvorbě práva, jeho interpretaci či jeho aplikaci, pohled soudce, který platné právo interpretuje a aplikuje a při své rozhodovací činnosti se řídí buď „jen“ platným právem, nebo (tam, kde mu to právo umožňuje, případně to přímo stanoví) rovněž morálkou, dobrými mravy, mravními principy. Samozřejmě nemůžeme opomenout i pohled a úsudek vědecký a filozofický, který není nestranný a hledá vědecké zdůvodnění vztahu práva a morálky, jejich souvislostí a vzájemné podmíněnosti. Tyto náhledy se liší ve způsobu hledání odpovědi na otázku co má být a co je. „Tezi institucionálního sepětí práva a morálky je možno považovat za důvodnou a přesvědčivou, přičemž tato platí nejen jako ultima ratio rozhodování hraničního orgánu, nýbrž i v dalších kontextech, a to zejména při aplikační činnosti státních orgánů. Stěží si lze představit jejich rozumné a spravedlivé rozhodování bez přítomnosti mravních principů (bez přítomnosti akceptovaných mravních hodnot) při interpretaci právních předpisů. Právní řád, jehož existence by spočívala pouze na systému sankcí (zejména uvnitř systému orgánů moci), a to bez jakéhokoli sepětí se společností akceptovatelnými morálními principy, ztrácí jakoukoli legitimitu“. „Otázka institucionálního sepětí morálky a práva v demokratickém právním státě se tak transformuje do otázky chápání suverenity“.¹ Naskýtá se otázka jaké množství morálních prvků, či morálky by mělo právo obsahovat, aby mohlo být považováno za dobré právo. V kapitolách o morálce bylo zmíněno, že obtížně může být stanoven nějaký univerzální model či systém morálních norem a stejně tak bude zřejmě nemožné univerzálně stanovit ideální množství morálky v právu. Naproti tomu se také naskýtá elementární otázka, proč by právo a morálka mělo mít společný obsah. Pokud budeme obecně vycházet z předpokladu, že cílem práva a morálky je přežití lidského jedince a celé společnosti, potom je takový společný obsah nezbytný. Jinak by nebylo možno zajistit ať již dobrovolnou, nebo nucenou spolupráci lidí. „Kdyby takový obsah chyběl, lidé – takoví, jací jsou – by neměli žádný důvod dodržovat jakákoli pravidla“.² Co tedy očekáváme od společného obsahu práva a morálky? Jednak je to prostředek proti lidské zranitelnosti. Společný obsah vyjádřený zpravidla formou zákazů a příkazů má zabránit svévolnému používání násilí v podobě zabíjení a způsobování újmy. Jelikož člověk nemá od přírody žádnou účinnou ochranu svého těla, nahrazuje ochranu tělesné integrity právo a morálka. Dále za důvod společného obsahu práva a morálky můžeme považovat dosažení přibližné rovnosti. Lidé jsou silnější a slabší co do fyzické síly a intelektu. Nikdo ale není silnější než určité společenství lidí a pokud si chce „silnější“ udržet své postavení ve společnosti, potřebuje

---

¹ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2006, s. 34, 35 an.

² HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2004, str. 192

spolupráci ostatních. Toho může dosáhnout prostřednictvím morálních a právních pravidel. Na druhé straně ale stejný mechanismus zabraňuje kvůli silnějšího vůči slabšímu a zamezení, nebo alespoň omezení, agrese mezi lidmi. Dalším významným důvodem je ochrana vlastnictví, které je nezbytné a alespoň v minimální míře nutné pro přežití, a s tím související omezenost zdrojů. Právo a morálka tak chrání nejen majetek, ale také jeho užívání a plody. Zabraňuje také poškozování a ničení majetku.

Model jednoty práva a morálky není v právní teorii ničím novým a již v devatenáctém století se můžeme setkat s názorem, že právo představuje určité minimum morálky. Takovéto spojení práva a morálky, však není zcela objektivní. Tak právo v celé své šíři nemůže být ovlivňováno morálkou, neboť některé oblasti práva jsou ve vztahu k morálce zcela irelevantní, jako například dopravní předpisy. Dále různorodý je i způsob vzájemného ovlivňování a působení práva a morálky. Různé jsou také cíle, kterých má být morálkou a právem dosaženo. Český právní řád se musel po listopadu 1989 vypořádat s konfliktem totalitního a demokratického systému, což byl jeden z předpokladů budování právního státu, ale také s možností ucházet se o členství v EU. „Z nástinu možných řešení napětí mezi morálkou a právem při překonávání totalitního systému, jakož i jejich ilustrací konkrétními případy, lze snad vyvodit dvě zobecňující teze: Tou první je spojení pozitivistického přístupu k řešení uvedeného problému s prolomením zákazu retroaktivity a s jeho možným uplatněním v pozici prostředku legislativního, tou druhou je pak spojení iusnaturalistického přístupu priority fundamentálních hodnot ochrany lidské důstojnosti, svobody a spravedlnosti v případech jejich extrémního rozporu s pozitivním právem, a to s derogačními (případně kasačními) důsledky, zajišťované prostředky judičiálními“.³

Názor, že právo je minimem morálky může být tedy použit pouze jako přirovnání.⁴ Přesto však společný obsah práva a morálky může umožňovat společnosti dosahovat dlouhodobých cílů a podporovat vzájemnou zdrženlivost a bránit ziskosti, zejména ve vztahu ke zneužití moci. Umožňuje také využít donucovací systém.

Morálka a respektování práva

V souvislosti s morálkou je možno položit otázku, zda mají lidé morální povinnost být poslušni práva. Jako prodloužení teorií o morálce a příčině je možno chápat právní pravidlo.

---

³ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 2006, s. 39

⁴ blíže HARVÁNEK, J. aj. *Teorie práva*. 2008, s. 73 an.

Lidské chování může být právní, tedy v souladu s právem, nebo protiprávní, tedy v rozporu s právem. Lidské chování však může být z hlediska právního zcela indiferentní. Přesto podléhá hodnocení, především z aspektu dobra a zla. Takové hodnocení označujeme za hodnocení morální.

Z filozofie, původní racionální univerzální vědy, která se snažila nalézt odpovědi v souvislosti s existencí člověka a celého světa, se vydělila etika jako věda o morálce, nebo-li nauka o mravnosti, o podstatě morálního vědomí a jeho původu. Etika se snaží vědecky zdůvodnit odpovědi na otázky typu co je správné a morální a jakým způsobem se mají členové lidské společnosti chovat, aby bylo dosaženo dobra a souladu s morálkou. Každé chování člověka je hodnoceno z aspektu dobra a zla, ať již je toto chování předmětem regulace právních norem či „jen“ norem morálních. Obdobně je hodnoceno dodržování práva: lidé, kteří se dopouštějí porušování platného práva, jsou velmi často odsuzováni i z morálního hlediska ostatními členy společnosti. V poslední době se však stále častěji setkáváme s takovými jevy ve společnosti, kdy dokonce i sami zákonodárci nerespektují základní morální principy, porušují právní normy a vyhýbají se sankcím. V souvislosti s porušováním práva dokonce vystupují jako morálně akceptovatelní, což lze chápat jako velmi nebezpečný společenský jev již z toho důvodu, že se chování představitelů státní moci může považovat za modelové pro ostatní. Tento jev potvrzuje názory, že pro současnou společnost je typický hodnotový systém silně ovlivněný tržním mechanismem, osobním prospěchem a nezodpovědností jednotlivců vůči společnosti, zprostředkovaně pak i nezodpovědností společnosti jako celku. Milan Machovec označuje tento stav ve společnosti za devastující. „Ale zatímco proměnu řeky ve stoku rozezná každý, u člověka samého jsou projevy devastace těžko rozeznatelné a vědomí je buď nedovede nebo nechce přiznat. Ale všechno to, byť ještě propletené a obtížné, by ještě šlo zvládnout. Především by pak musela být vůle to zvládnout a vytrvat. To vše jsou již vlastnosti mravní – a právě těch se dnes především nedostává.“⁵ Velmi často se v současnosti hovoří o období morálního relativismu, který je typický tím, že morální soudy jsou výrazem preferencí, postojů a pocitů. Podle morálního relativismu neexistují žádné absolutní morální hodnoty.⁶

V této souvislosti je třeba velice opatrně přistupovat k morálním soudům obyčejného člověka. Tyto morální soudy mohou být chápány jako určitý nutný předstupeň kritického zhodnocení ve vztahu k právu a morálce, na které právo spočívá. „Dokud si neujasníme, jaká praktická morálka a jaký morální soud se v právu odrážejí, nemůžeme právo rozumně kritizovat; jakmile si to však ujasníme, zbývá se už jen ptát, zda taková praxe, nebo

---

⁵ MACHOVEC, M. *Filozofie tváří tvář zániku*. 2006, s. 13 – 14.

⁶ MATOCHOVÁ, S. *Etika a právo v kontextu lékařské etiky*. 2009, s. 37 – 38.

takový soud jsou rozumné a dávají smysl a zda jsou v souladu s ostatními principy, jimž právo údajně slouží“.⁷

Další otázkou je, zda morálně vinit člověka, pokud nerespektuje právo. Pochybnost morální viny může vycházet ze skutečnosti, že právní norma je nespravedlivá a že dříve běžná morální povinnost řídit se touto normou již pominula. Dále je otázkou, zda je na místě morální odsouzení, pokud k porušení práva došlo nedopatřením, nebo náhodou.

Například v evropském právu se morálka prolíná v základních zásadách uvedených v Chartě OSN. Jedná se zejména o zásadu zákazu hrozby a použití síly v mezinárodních vztazích, zásadu mírového řešení mezinárodních sporů, povinnosti států vzájemně spolupracovat, povinnosti vzájemně nezasahovat do vnitřních pravomocí států, zásadu rovných práv a práva národů na sebeurčení, svrchovanosti a rovnosti a povinnosti svědomitě plnit mezinárodní závazky.⁸

Morálka, přirozené právo a právní pozitivizmus

Mezi morálkou a právem existuje množství různých typů vztahů. Některé přístupy uvádějí souvislost mezi morálkou a právem, jiné naopak souvislost mezi morálkou a právem popírají. Není také možné tvrdit, že vždy je vývoj práva ovlivněn morálkou už vzhledem ke skutečnosti proměnlivosti morálky ve vývoji společnosti. Také tvrzení, že právní systém se musí shodovat s morálkou a přesvědčení, že morálním závazkem je podřídit se právnímu systému, není zcela pravdivé. Z těchto hodnocení vyplývá určité napětí mezi právním pozitivizmem a přirozeným právem.

Pozitivněprávní přístup považuje za právo jen to, co je zakotveno státní mocí v platných právních normách. Popírá možnost poznání "správného" práva a morálku vnímá zcela nezávisle na právu a naopak. Morálka tvoří obecný rámec životních forem a institucí, odráží se v chování osob jako individualit v rámci jedné společnosti nebo její vrstvy. V každé společnosti existuje více a často velmi odlišných morálních hodnot a pravidel. Každý člen společnosti hodnotí vlastní chování stejně jako chování ostatních z hlediska osobního morálního přesvědčení. Morálka a morální principy jsou pro právo zcela indiferentní a právo může mít jakýkoliv obsah.

Zatímco z hlediska právního pozitivizmu se tvrdí, že zákony nemusí splňovat požadavky morálky, přirozeně právní teorie například uvádí, že „...existují jisté principy lidského jednání, které čekají na to, až budou objeveny lidským rozumem, a právo vytvořené člověkem, má-li být platné,

---

⁷ DWORKIN, R. *Když se práva berou vážně*. 2001, s. 26

⁸ AZUD, J. Některé otázky povahy, obsahu a výkladu zásad mezinárodního práva. In *Sborník z vědecké konference pořádané ve dnech 17. – 19. října 2007 v Tatranské Štrbě*. 2007, s. 103 an.

s nimi musí být v souladu“.⁹ O vztahu těchto dvou teorií existuje množství literatury přijímající, nebo odmítající podobná tvrzení. Někteří moderní kritici přirozeného práva se domnívají, že tvrzení objevit náležité chování lidským rozumem vyvěrá z dvojznačnosti slova zákon. Matoucím způsobem jsou potom ztotožňovány zákony přírodní a zákony vyžadující určitý způsob chování lidí. Zatímco zákony přírodní je možno objevit pozorováním a označují se jako deskriptivní, zákony lidského chování pozorováním být objeveny nemohou z toho důvodu, že nevyjadřují a nepopisují skutečnosti, ale mají preskriptivní charakter, protože stanovují pouze požadavky na určitý způsob lidského chování. Zatímco preskriptivní zákony je možno porušit a ony stále zůstávají zákony, zákony deskriptivní, přírodní, porušit nelze. Tyto rozdíly ve významu slova zákon korespondují s odlišnostmi výrazů musím, měl bych a jsem nucen. Z tohoto pohledu je výraz přirozené právo přirovnáno k omylu způsobeným neschopností vnímat odlišné významy slova zákon.

Weinberger vidí v současné právní filozofii mezi pozitivizmem a učením přirozeného práva určité sblížovací tendence. Tento jev je dle něj podmíněn dvěma momenty. „1. Problémová situace v právní vědě staví všechny badatele před stejné úkoly a problémy, takže je třeba brát na zřetel hlediska pozic protivníků, když se chceme náležitě vypořádat s těmito fenomény a s tímto úkolem; 2. sporná otázka se postaví do jiného světla tím, že se dostane do středu zájmu problém zdůvodnění a argumentace, čímž vznikne perspektiva, kde nelze pokročit dále tím, že se někdo pouze hlásí k pozitivizmu nebo k přirozenému právu. Charakter pozitivistických i přirozeněprávních učením se změnil. Pozitivisté se stávají opatrnějšími při formulaci svých tezí a otevřenějšími při určování výzkumného programu právní vědy. Moderní nauky přirozeného práva nevystupují jako apodiktické systémy víry, nýbrž jako racionálně argumentující vědecké teorie, a to i tehdy, když je autor motivován stanovisky víry. Rovněž si zastánci přirozeného práva dnes většinou uvědomují to, že citlivým bodem není teze o existenci imanentních hodnot a praktického poznání, ale pouze otázka, jak lze doložit, resp. Zdůvodnit imanentní právní zásady“.¹⁰

I přes množství kritických teorií jsou některé formulace přirozeného práva stále prosazovány. Hlavní důvod můžeme spatřovat nikoli v nějaké božské, nebo lidské autoritě či metafyzice, ale především v obsahu. Přirozené právo tak obsahuje některé základní pravdy, které jsou nezbytné k pochopení práva a morálky. Teorie přirozeného práva, pramenící ze staršího pojetí přírody, vychází z předpokladu, že každý člověk a každá jednotlivá věc nemá pouze tendenci k udržení vlastní existence, ale neustále se vyvíjí za dosažením určitého optimálního stavu a tento má být určitým dobrem, nebo cílem. Podle tohoto teologického názoru je také člověk považován za něco,

---

⁹ HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2004, str. 186

¹⁰ WEINBERGER, O. *Filozofie, právo, morálka*. Brno, 1993, s. 64 an.

co směřuje ke stanovenému určenému optimálnímu stavu, což může činit vědomě. Směřování k tomuto cíli také zahrnuje „...rozvoj a dokonalost mysli a charakteru, které se projevují v myšlení a jednání. Na rozdíl od ostatních věcí je člověk rozumem a úvahou zjistit, co je k dosažení této dokonalosti mysli a charakteru třeba, a může po tom toužit“.¹¹ Některé aspekty tohoto teleologického hlediska stále přežívají, neboť pochází z oblasti biologických faktů, která je sdílena člověkem spolu s ostatními živočichy. Tomuto způsobu myšlení odpovídá předpoklad, že cílem lidského chování je přežití. Tento předpoklad je podporován skutečností, že většina lidí chce pokračování své existence. Z toho také vyplývá, že určité činnosti člověka, které jsou označovány jako přirozeně dobré, jsou také nezbytné pro přežití. Tento závěr představuje určitou velmi ucelenou verzi přirozeného práva, která je ovšem pouze základem a nejnižší úrovní lidských cílů a lidského dobra. Bez onoho zmiňovaného základu ovšem není možný další rozvoj člověka. Potom je rozvoj lidské společnosti podmiňován existencí zákona, respektováním základních morálních principů, které je možné nazvat slušností a nalézáním spravedlnosti, ke které by právo i morálka měly společně směřovat. Takto oslabená verze přirozeného práva má mnoho společných vlastností s právem a morálkou. Můžeme se také pokusit najít mezi společenskými opatřeními, která slouží k zachování existence společnosti, taková opatření, která bychom mohli názorně označit jako přirozené zákony, které mohou být objeveny lidským rozumem.

Zjednodušené pojetí přirozených práv dle Thomase Hobbesa je také možno shrnout do věty, co nechceš aby se dělo tobě, nedělej ani sám jiným.¹² Jaký je tedy vztah přirozených práv k právu a morálce? V období po druhé světové válce připustili i zastánci pozitivněprávních teorií určité přirozenoprávní minimum v právu, zejména v souvislosti s obsahem a ochranou základních lidských práv a svobod. Jeden z nejvýznamnějších představitelů právního pozitivismu 20. století H. L. A. Hart upozorňuje na nutnost zakotvit určité minimální morální principy při vytváření práva, ale také při jeho aplikaci, zejména v soudcovském rozhodování. Jako pozitivista zdůrazňuje ideu spravedlnosti v právu. Podle něj existuje mezi právem a morálkou více různých vztahů, které lze postihnout. Hart dochází k závěru, že i pozitivní právo směřuje k morálce a spravedlnosti a při interpretaci práva je nutno vycházet ze skutečnosti, že interpretovaná právní pravidla jsou vytvářena s určitou představou o spravedlnosti s cílem zohlednit zavedené mravní principy uznávané danou společností.

Pokud budeme vycházet z předpokladu, že cílem lidského soužití je život, potom v každé společnosti musí existovat určitá pravidla chování, bez kterých by tato součinnost zanikla. „Taková pravidla ve společnosti tvoří společný prvek práva a konvenční morálky libovolné společnosti, jenž

---

¹¹ HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2004, s. 189

¹² VALEŠ, L. *Dějiny politických teorií*. 2004, s. 131

dospěla do bodu, kdy je rozeznává jako odlišné formy společenské kontroly“.¹³ Spolu s těmito pravidly tak nacházíme v právu a morálce určité pravidlo, které je pro konkrétní společnost příznačné. „Všeobecné uznávané principy jednání založené na prostých pravdách, jež se týkají lidských bytostí, jejich přirozeného prostředí a cílů, můžeme považovat za minimální obsah přirozeného práva“.¹⁴ Tento minimální obsah přirozeného práva vychází z význačných rysů lidské povahy. A absence tohoto obsahu, činí z práva poměrně snadno zneužitelný nástroj moci, což opět koresponduje s rysy lidské povahy a přirozené touze člověka po moci.

Mezi nejvýznamnější představitele přirozenoprávní školy 20. století patří Ronald Dworkin, který ve svém díle zdůrazňuje význam jurisprudence (právní vědy), za jejíž hlavní úkol považuje hledání odpovědi na otázku jaké by právo mělo být. Dalším úkolem jurisprudence je propojení teorie morálky s teorií práva, což by mělo vést k dosažení spravedlnosti. Rovněž Dworkin klade důraz na soudcovské rozhodování, které má aplikovat právo, ale také principy morálky. Jen tak lze dosáhnout spravedlivého rozhodnutí. Podle Dworkina představují principy to, co je považováno převážnou částí společnosti za správné a spravedlivé, principy jsou tedy prostředkem, jak dosáhnout spravedlnosti

Právní pozitivismus expandující počátkem devatenáctého století předpokládá zejména politickou stabilitu a důvěru v tuto stabilitu. Dále předpokládá, že zákonodárce je natolik předvídatelný, že v kodexu zachytí všechny právem předpokládané společenské situace. S jistými výhradami je možno říci, že právní pozitivismus v průběhu devatenáctého století plnil svoje poslání, ovšem politická nestabilita po první světové válce zmíněná východiska právního pozitivismu učinila nereálnými a nesplnitelnými. „Nová doba vyžadovala aktivnější přístup soudců k aplikaci zákonů. Zákonný pozitivismus se stal nepraktickou překážkou právního vývoje a byl odmítnut soudcovskou praxí (nikoli ovšem nutně právní vědou) již před druhou světovou válkou“.¹⁵ Zákonný pozitivismus se také jeví jako nevhodný v současné době, kdy je znatelná expanze moderního správního a ústavního práva. Zákonný pozitivismus se postupně stává nemožným a také nežádoucím. Tento stav se dále prohlubuje vlivem globalizace a evropské integrace, kdy stále více narůstá role srovnávacího práva a budování jednotné evropské právní kultury. V pluralitě právních systémů se dogmatický přístup k právu stává nepřesvědčivým a ztrácí na významu.¹⁶

---

¹³ HART, H. L. A. *Pojem práva*. 2004, str. 192

¹⁴ tamtéž, s. 176

¹⁵ KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R. *Judikatura a právní argumentace*. 2006, s. 4

¹⁶ blíže tamtéž, s. 4 an.

Závěr

Z uvedeného lze vyvodit následující závěry:

Morálka a právo jsou nezbytné pro zachování a fungování společnosti a společenských vztahů.

Pokud z práva vyloučena morálka, jsou popírány základní společenské hodnoty a nelze dosáhnout spravedlnosti v právu.

Právo a morálka jsou dva samostatné normativní systémy, které mají společný původ a nejvíce se podílejí na regulaci lidského chování.

Etika je vědou o morálce, snaží se nalézt vědecké (filozofické) zdůvodnění rozumného, spravedlivého a tedy morálního jednání a pravidel.

Většinou společnosti je vyžadováno dodržování mravních zásad a principů, ale na individuální úrovni je jejich dodržování závislé na morální úrovni každého jedince, na jeho vnitřním přesvědčení a schopnosti i způsobu vnímání a hodnocení toho, co je dobré nebo špatné.

Morálka i právo mají dynamický charakter. Právo se mění podle potřeby společnosti a je zrcadlem hodnot, které společnost preferuje a respektuje. Morálka je nezbytným předpokladem jak pro vytváření hodnot, tak pro udržení společenských vztahů, k přežití lidské společnosti a k rozlišování dobra a zla. Velkou roli zde hrají autority.

Přirozené právo je vnímáno jako zvláštní forma morálních hodnot. Pozitivní právo připouští určité minimum přirozeného práva vyjádřeného v právních principech, které jsou odrazem morálních hodnot.

Literature:

- DWORKIN, R. Když se práva berou vážně. Praha : Oikoyomenh, 2001, 455 s.
- HART, H. L. A. Pojem práva. Praha : Prostor, 2004, 312 s.
- HOLLÄNDER, P. Filosofie práva. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, 303 s.
- MACHOVEC, M. Filosofie tváří tvář zániku. Praha: Akropolis, 2006. ISBN 82-86903-16-8.
- MATOCHOVÁ, S. Etika a právo v kontextu lékařské etiky. Brno: MU, 2009.
- HARVÁNEK, J. et al. Teorie práva. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008, 501 s.

- AZUD, J. Některé otázky povahy, obsahu a výkladu zásad mezinárodního práva, In Sborník z vědecké konference pořádané ve dnech 17. – 19. října 2007 V Tatranské Štrbě. Slovak Academic Press, 2007
- WEINBERGER, O. Filozofie, právo, morálka. Brno : Masarykova univerzita, 1993, 178 s.
- VALEŠ, L. Dějiny politických teorií. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004, 236 s.
- KÜHN, Z., BOBEK, M., POLČÁK, R. Judikatura a právní argumentace : teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou. Praha : Auditorium, 2006, 234 s.

Contact – email
jirituza@volny.cz